

Důvěra jako etický aspekt mentoringu (v psychoterapii)

Mgr. Jiří Šustr

Spojená škola, Martin

Mentoring je nadstavbou vzdělávání v psychoterapii, realizován ve vztahu mezi mentorem a mentovaným. Každý vztah bez výjimky je založen na spolupráci, ergo komunikaci. Zahrnuje důvěru jako velice subtilní, ale vyžadující dispoziční k spolupráci a oboustrannou úctu a respekt. Úcta není jen nějakou podmnožinou, nebo komunikačním manuálem hodnot ve vztahu aktérů komunikace a spolupráce. Úcta je jeden z nehlubších projevů empatie. Může mít i charakter obdivu, nejvyšším její projevem je uznání. Při mentoringu psychoterapeutů se můžou objevit otázky: Kdo je mentorovaný a jaká je jeho historie lidská? Je jeho profesní způsobilost i eticky podložena a žitá? A co mentorská situace pro oba aktéry v mentoringu z etického hlediska znamená?

Etický rozměr výkonu různých profesí a množství hodnot, zásad a pravidel, které jsou s ním spojeny, se stále více dostávají do gravitačního pole profesní identity. Víc se o pravidlech, normách mluví a diskutuje. Jejich kodifikace podmiňuje i výkon některých povolání. Jsou implicitně obsaženy ve výkonu práce prostřednictvím kalibrace vlastní role pozorováním praxe ostatních členů komunity. Přitažlivost mezi etickými normami profesního života a identitou je však posilována tlakem kodifikovaných textů z mezinárodního a následně i domácího prostředí. To platí nejen pro některé exponované profese, jako je například soudnictví (1).

Jak je na tom mentoring v psychoterapii z pohledu etiky? Z hlediska psychoterapie je terapeutický vztah založen na důvěře. Tato důvěra společně s atmosférou otevřenosti, intimity a pravdivosti vytváří prostředí nejdůvěrnějších vztahů. Klient je ve vztahu zranitelný a otevřený, často se svěřuje s věcmi, které nikdy nikomu neřekl, dokonce které si ani sám sobě nechtěl přiznat (4). Domníváme se, že to samé je možné konstatovat i v mentoringu.

Primárním aspektem fungujícího mentoringu je důvěra, zejména v etice přístupu k mentorovanému ale i naopak. Důvěra je, dalo by se říci esencí etického vztahu mezi mentorovaným a mentorem. Je nepostradatelná. To samé lze očekávat i ve smyslu uplatňování etických kodexů. Ve své podstatě se v etice mentoringu manifestuje oboustranně prospěšný a dlouhodobý vztah. Pro svou životaschopnost přímo „důvěryhodnou etiku“ vyžaduje. U mentoringu jde i o předávání praktických dovedností, ale také jisté doprovázení mentorovaného, ve smyslu rozvoje jeho sebedopory v situacích profesně a emocionálně náročných a klíčových specifických znalostí, například tacitních. To usnadňuje mentorovanému udržet si své „klinické“ kompetence.

Důvěra jako předpoklad

Zmíněná důvěra je imanentní v jakémkoliv lidském vztahu, je ale vnímána jaksi automaticky, jako by šlo o zamlčený předpoklad, že každý ví, o „čem to je“. Když důvěřuji lidem, věřím jim, že mě nezklamou. Ukazuje se, že je to hluboce zakořeněný pocit, o kterém jen zřídka uvažujeme, co všechno se za ním skrývá. Jistě zde nenačázíme, a z povahy věci ani nemůžeme najít přesné vymezení toho, co je důvěra a už vůbec ne v čem spočívá její podstata. Kognitivně to můžeme charakterizovat parafrází sv. Augustina: „Když se mě neptáte, co je důvěra, vím to; když se mě ptáte, co je důvěra, nevím to“. Důvěra může být pevná, ale téměř vždy je jí vlastní jistá „inherentní skulinka“, která ponechává prostor pro zranitelnost. Důvěra mentorovaného, který důvěřuje mentorovi, znamená jím akceptovanou zranitelnost, ta je způsobena „mocí“ nad něčím, na čem v jejich vztahu záleží. Důvěřující se nesnaží tuto zranitelnost vytrvale snížit a očekává, že druhá osoba (mentor) nevyužije svou „moc“ k tomu, aby důvěřujícího poškodila. V tomto smyslu je možné chápat důvěru v mentoringu

DECLARATIONS:

Declaration of originality:

The manuscript is original and has not been published or submitted elsewhere.

Ethical principles compliance:

The authors attest that their study was approved by the local Ethical Committee and is in compliance with human studies and animal welfare regulations of the authors' institutions as well as with the World Medical Association Declaration of Helsinki on Ethical Principles for Medical Research Involving Human Subjects adopted by the 18th WMA General Assembly in Helsinki, Finland, in June 1964, with subsequent amendments, as well as with the ICMJE Recommendations for the Conduct, Reporting, Editing, and Publication of Scholarly Work in Medical Journals, updated in December 2018, including patient consent where appropriate.

Conflict of interest and financial disclosures:

None.

Funding/Support:

None.

Cit. zkr: Psychiatr. praxi. 2024;25(1):47-48

Článek přijat k tisku: 18. 12. 2023

Mgr. Jiří Šustr

sustr.jiri@gmail.com

jako vzájemně očekávaný kooperativní vztah, který umožňuje jeho smysluplné fungování a rozvoj kompetencí (2).

Mentoring a kooperace

Proces mentoringu se vyznačuje vzájemným očekáváním kooperativních vztahů. Důvěru pak lze vnímat jako kooperativní naladění založené na mínění, že druhá strana je ochotná spolupracovat, a to i dlouhodobě. Jde o situaci, kdy za prvé, osoba A věří, že osoba B je kooperativní, a je ochotna udržovat kooperativní vztah. Za druhé, osoba B stejně tak věří, že osoba A je kooperativní, a je ochotna pokračovat v kooperaci ze své pozice a za třetí, obě jsou si vědomé, že druhá strana má tato přesvědčení a dispozice.

Stručně uvádíme proces rozvoje kompetencí mentorovaného na třech úrovních.

První úroveň: Je zaměřen na základní znalosti a dovednosti, je motivován úzkostí a nadšením, veden vzorem. Vyjadřuje se jednoslovnými popisy, má kategorické myšlení. Učí se správně

odpovědi z literatury (kuchařky). Je vysoce závislý, zaměřený na sebe, má potíže s pojmoslovím a neumí si představit, co je pro něj důležité. Chybí mu sebeuvědomění, neví, co neví. Má potíže s konfrontací a sebeodhalením, používá anekdotické pojmy a kategorické formulace. Má omezenou představu o plánování mentoringu a postrádá integrovanou etiku.

Druhá úroveň: Zaměřuje se více na klienta, projevuje větší uvědomělost, frustraci, rozpaky. Možná nepůsobí tak pokrokově jako na první úrovni. Vykazuje nejistotu a přetrvávající idealismus a ztrácí motivaci. S mentorem má ještě konflikt závislosti a nezávislosti, méně napodobuje, více se prosazuje a má také menší sklon žádat jen o doporučení. Dokáže lépe vyjádřit klasifikaci klienta, vykazuje větší kulturní povědomí a disponuje lépe formulovanou a disponibilní, v praxi rozpoznatelnou etiku.

Třetí úroveň: Hluběji rozumí klientovi, chápe hranice, není paralyzován pochybnostmi. Jeho motivace se v průběhu času

nemění, je schopen plnohodnotně pracovat se svým klientem, rozvíjí svůj vlastní terapeutický styl, čímž projevuje rostoucí nezávislost. Je stabilní ve faktorech jako je intimita, moc, osobní růst, intelektuální schopnosti, altruismus, a to ve všech uvedených faktorech. Není defenzivní, používá přiměřeně sebe sama. Je schopen „přepínat“, změnit směr práce, evidentně dává klienty méně často do „chlívku“. Akceptuje i mentora jiné modality, přístupu. Plynule přechází od posouzení ke konceptualizaci a intervenci, schopen se přizpůsobit klientovi (3).

Závěr

Do vztahu by měla být důvěra silně distribuována, a to za předpokladu znatelně koncentrovaného úsilí a emocionální upřímnosti zúčastněných stran. Pro mentoring to může mít víc než osvěžující smysl a zároveň podpořit způsobilost mentorovaného získat kvalifikované kompetence k tak lidsky pestré psychotherapeutické práci.

LITERATURA

1. Berdisová L. Etické dilemy na Slovenskej akademii vied: Ako sprevádzať vedeckou integritou doktorandky a doktorandov? Ostium. 2021;17(3):53-55.

2. Čáp J, Palenčár M. K problému důvěry. Filozofia. 2021;77(6):395-407.

3. Kusá J. Krátka systemická terapie V. Satirovej (úvaha). Em-

patia. 2005;12(43):14-15.

4. Vyskočilová J. Etika a psychoterapie. Psychiatr. praxi. 2014;15(1):32-36.